

СЕКЦІЯ 12. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.....

SECTION 12. CULTURE AND ART

Дяченко А. В.,

УДК 7.038.53:008(477)

канд. пед. наук, доцентка,

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250618.21>

доцентка кафедри промислового

дизайну і комп'ютерних технологій,

деканка факультету декоративно-

прикладного мистецтва,

Київська державна академія декоративно-

прикладного мистецтва і дизайну імені

Михайла Бойчука, м. Київ;

членкиня спілки дизайнерів України;

членкиня Національної спілки

художників, м. Київ

ІДЕНТИЧНІСТЬ І СТИЛЬ: КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНЕ ТЛО НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕКОРАТИВІЗМУ

На початку XX століття промислове мистецтво звернулося до національних художніх форм і традиційних мотивів. Це було зумовлено прагненням зберегти культурну спадщину на тлі індустріалізації та модернізації, а також необхідністю формування нової художньої ідентичності. Традиційне мистецтво набувало нових форм: воно зберігалось у музейних колекціях як історичний зразок, відроджувалося у ремеслах і трансформувалося у промисловому виробництві.

Митці декоративно-ужиткового мистецтва 1900–1930-х років активно зверталися до народного орнаменту, який вони інтегрували у вироби промислового дизайну. Це сприяло не лише збереженню культурної спадщини, а й її переосмисленню у контексті модерністських пошуків. Орнамент набував нових функцій: від естетичної прикраси — до символу національної ідеї. Важливою складовою цього процесу було вивчення традиційного мистецтва, де орнамент став засобом вираження культурного коду [5, с. 237].

Промислове мистецтво цього періоду пройшло кілька важливих етапів:

1. Етап відродження народних традицій (1900–1910) — зростає інтерес до автентичних ремесел, текстилю, кераміки. Виробники починають застосовувати орнамент як ідентифікатор національного стилю. В цей період важливу роль

відігравали регіональні художні школи, які активно впроваджували елементи етнографічних досліджень у навчальний процес.

2. Етап модернізації і синтезу (1910–1920) — поєднання народних мотивів з модерністськими течіями (сецесія, кубізм), формування національних шкіл декоративного мистецтва в Східній Європі. Виникають авторські підходи до адаптації орнаменту, що включають стилізацію фольклорних мотивів у поєднанні з геометричними структурами.

3. Етап функціоналізму (1920–1930) — розвиток технологій і нових матеріалів впливає на трансформацію орнаменту: він стає геометризованим, стилізованим, проте зберігає національне коріння. У цьому контексті орнамент починає розглядатися як елемент системного дизайну, що відповідає потребам серійного виробництва.

4. Політична трансформація (1917–1921) — революційні зміни впливають на візуальну мову: орнамент використовується як засіб політичного висловлювання та культурного опору. Він з'являється на агітаційних плакатах, прапорах, монументах, демонструючи нове розуміння декоративного мистецтва як ідеологічного інструменту.

5. Синтез традицій і модернізму (1910–1930) — художники поєднують етнічні мотиви з новими формами в архітектурі, меблевому дизайні, ужитковому мистецтві. З'являється феномен "національного модернізму", який прагне до органічного поєднання декоративної традиції з конструктивістською логікою.

6. Інтернаціоналізація форм (1920–1930) — народні елементи здобувають популярність на міжнародних виставках і стають частиною глобального дизайну, не втрачаючи національної специфіки. Виставки в Парижі, Відні, Празі та Києві демонструють сприйняття національного стилю як складника європейського модерну [5, с. 301-409]..

Орнамент досліджувався мистецтвознавцями, етнографами, археологами. Його походження пояснювалося трьома теоріями: магічною, технологічною та естетичною. У промисловому мистецтві орнамент став способом передачі національного змісту: ритмічність, симетрія, площинність і колористика поєднувалися у композиції, що виражала ідеї часу. Орнамент використовувався не лише в текстилі, а й у ювелірних виробах, меблях, архітектурному декорі, транспортному дизайні (зокрема у вагонобудуванні та авіації).

На зламі століть індустріалізація створила нові умови для розвитку мистецтва. Орнамент отримав статус знаку, що репрезентував національну ідентичність у технократичному світі. Стил модерн (Art Nouveau) вперше інтегрував природні форми з індустріальними технологіями, а ідея Volksgeist сприяла сакралізації

візуальних символів. Деякі художники, як-от Олаф Гульбранссон, Альфонс Муха та український майстер Георгій Нарбут, активно впроваджували фольклорну символіку у сучасний дизайн.

Періодичні виставки, художні школи, особливо Kunstgewerbeschulen та Bauhaus, відіграли важливу роль у формуванні нового дизайну. Bauhaus, попри декларацію нейтральності, фактично запозичував модифіковані національні мотиви у свої конструктивістські експерименти. Теорія Gesamtkunstwerk сприяла прагненню до поєднання архітектури й декоративного мистецтва в єдиний естетичний простір.

Національні орнаменти стали інструментом критики універсалізму. Їх сприймали як культурний опір уніфікації [7, с. 33].. Периферійні культури, особливо в Центрально-Східній Європі, продукували унікальні форми, прагнучи самоідентифікації через мистецтво. Символізм та фольклористика підтримували реабілітацію народних форм як частини колективного підсвідомого. Водночас, це сприяло активному обміну між художніми школами Європи, де ідеї національного декоративізму вивчалися й адаптувалися на міжнародному рівні [6, с. 92]...

Отже, у 1900–1930-х роках орнамент у промисловому мистецтві перетворився з декоративного елементу на складний візуальний код, що синтезував традицію, модернізм і технологію. Його використання стало основою для створення естетичного простору, в якому національна ідентичність поєднувалася з викликами сучасності. Такий синтез не лише зберіг культурну спадщину, а й підняв її до рівня світового художнього дискурсу.

Список використаних джерел

1. Варивончик А. Художні промисли України: генеза, історична еволюція, сучасний стан та тенденції: монографія. Київ : Ліра-К, 2018. 528 с.
2. Graves M. S. Spatchcocking the Arabesque: Big Books, Industrial Design, and the Captivation of Islamic Art and Architecture. Arabesque without End. Routledge, 2021. P. 19–55.
3. Чегусова З. Професійне декоративне мистецтво України доби глобалізації. Київ: ArtHuss, 2024. 512 с.

